

gelegen "Hoefijzer", dat eveneens het eigendom is van de Stichting Limburgs Landschap. Merkwaardig is dat *C. epithymum* op de Bemelerberg uitsluitend wordt aangetroffen in het kalkarme Violion (heideschraalland) en hier op o.a. Brem *Cytisus scoparius*) woekert, terwijl op het Hoefijzer dezelfde soort in het zeer kalkrijke Sedo-Cerastion (een vegetatie van droge mergelrotsrandjes) voorkomt en parasiteert op Grote wilde thijm (*Thymus pulegioides*) waaraan zij haar naam ontleent.

Bij voorkeur vormt Klein warkruid dichte "matjes" op kort begraaide delen van de vegetatie o.a. langs schapenpaadjes. Dergelijke matjes zag ik eerder langs de Bretonse zee-kust op door de zeewing gladgeschooren struikhei (*Calluna*) en Gaspeldoornstruikjes (*Ulex*). Zou de dichtheid van het te parasiteren weefsel, uit te drukken als het aantal mogelijke kontaktpaatsen per cm² of cm³ tussen gastheer en parasiet of een bepaalde hoedanigheid van het geparasiteerde weefsel (jong, eiwitrijk?) bepalend zijn voor de optimale groei van de parasiet? Een feit is dat sinds de

Klein warkruid op Bezembrem, Struikheide en Knoopkruid. Foto-archief De Wever, Natuurhist. Mus. Maastricht.

beide reservaten door Mergellandschapen beweide worden, *E. epithymum* toeneemt zowel wat betreft het aantal exemplaren als wat betreft haar areaal.

Groot warkruid *Cuscuta europaea* komt eveneens in beide reservaten

voor en parasiteert hier uitsluitend Grote brandnetel (*Urtica dioica*). Al in begin juni worden bladeren van de gastheer bleekgeel en dat hun vitaliteit afneemt wordt ookesignaleerd door de schapen: alleen deze exemplaren worden vanaf ongeveer 40 cm boven de grond geconsumeerd en vanaf augustus blijven talrijke kale brandnetelstengels omwonden met bruine kluwens van warkruidvruchten in het veld achter. Ook door dit gedrag der Mergellandschapen wordt de diversiteit van het reservaat verhoogd; brandnetelpopulaties worden al in een vroeg stadium aangetast waardoor andere soorten uit dit milieu weer kunnen toenemen, terwijl van de parasiet genoeg zaad overblijft voor een volgend seizoen.

Veldwarkruid (*Cuscuta campestris*) is, zijnde van oorsprong een Noordamerikaanse soort, (nog) niet in Nederland genaturaliseerd. Op deze bleek geel-oranje warkruidsoort werd ik geattendeerd door Marcel Merken uit Bemelen, die in zijn moestuin aan de Bemelweg de oogst van het tuinkruid Marjolein (*Origanum majorana*) verloren zag gaan.

Boekbesprekingen

Handboek Sier - en Edelstenen

Curzio Cipriani en Alessandro Borelli, vertaling uit het Italiaans door dr. ir. A.A.F. Lagerwey, Utrecht/Antwerpen, Het Spectrum, 1985, 348 blz., afbn., lit. opg., reg., Prijs f 49,90.

Een van prachtige foto's voorzien naslagwerk van alle stenen die voor sierdoeleinden worden gebruikt. Vooral bestemd voor liefhebbers en kenners. Voor geologisch geïnteresseerden is vrij veel informatie over ontstaan, structuur, eigenschappen en voorkomen opgenomen. Omdat dit boek enigszins buiten het bestek van het maandblad valt - zeker voor wat betreft kunstmatige producten en syntheses - wil ik met deze korte bespreking volstaan.

W.O.

Thieme's spinnengids

Dick Jones, vert. en bew. door W. van Katwijk, Zutphen, Thieme, 1984, 319 blz., afb., reg. (Thieme's natuurgidsen). Prijs f 49,90.

Spinnen staan bij het grote publiek doorgaans in een kwaad daglicht. Men is er bang voor en komt

er daardoor niet aan toe om een spin eens goed te bekijken.

Maar zelfs in de kringen van de natuurliefhebbers behoren degenen, die zich intensief met de spinenstudie bezighouden, tot de uitzonderingen. Dat is begrijpelijk. Voor de determinatie van de meeste inheemse soorten is een goede binoculair met dito verlichting noodzakelijk en is men aangewezen op moeilijk toegankelijke vakliteratuur, die zich meestal niet van de nederlandse taal bedient.

Wie een spinnenverzameling wil aanleggen, stuit op de moeilijkheid dat spinnen alleen in vloeistof (doorgaans alcohol 70%) bewaard en bekeken kunnen worden. Die is duur, of als hij niet duur is, moeilijk te krijgen, en ook de exercities met glazen buisjes en potjes werken het aanleggen van een kollektie niet in de hand. Voor velen zullen deze barrières niet of nauwelijks te nemen zijn. Wie minder ver wil gaan, was tot voor kort aangewezen op enige K.N.N.V.-mededelingen, en het boekwerk "De spinnen van Nederland" van Ing. W. van Katwijk.

Nu is er dan Thieme's spinnengids, een vertaling en gedeeltelijke bewerking van een oorspronkelijk engelstalige uitgave.

Wat het eerst in het oog valt, zijn de zeer vele, uitzonderlijk fraaie kleurenfoto's van levende spinnen, die het werkje tot een uiterst aantrekkelijk

geheel maken. Wie durft er na het inzien ervan nog te beweren, dat spinnen onooglijke dieren zijn? Maar ook de tekst verheft het niveau ervan ver boven het bekende "plaatje met een praatje". In de inleidende tekst kan men met weinig moeite veel bijzonderheden over spinnen en hun naaste verwanten te weten komen. Na een eerste kennismaking met de groep "spinachtigen" zijn er hoofdstukjes over het uiterlijk van spinnen, hun levensgeschiedenis, voortplanting, gedrag enz., en worden waardevolle wenken gegeven over het fotograferen en verzamelen van spinnen.

De nederlandse spinnenfauna omvat enige honderden soorten. Een belangrijk deel daarvan is erg klein. De betreffende soorten lijken veel op elkaar en missen duidelijke "veldkenmerken". Deze soorten zijn terecht buiten de opzet van de gids gebleven.

De gids pretendeert, dat de overige, meer karakteristieke soorten via een "sleutel tot de families" op soort kunnen worden gebracht. Heeft men de familie vastgesteld, dan wordt men verwezen naar een beknopte beschrijving van de voornaamste kenmerken en eigenaardigheden van de betreffende spinnen-familie en kan vervolgens, door vergelijken van de illustraties en de soortbeschrijvingen, elk vergezeld van aanvullende gegevens over habitat en verspreiding binnen Europa, komen tot een keuze uit de aange-

boden soorten, waarbij de kanttkening moet worden geplaatst, dat de bewerking geen rekening ermee heeft gehouden, dat er soorten zijn, die wel in ons land voorkomen, maar niet in Engeland. Deze ontbreken.

Men kan zich afvragen, wat de waarde van zo'n determinatie is. Zeker zal hij de weetgierigheid van de geïnteresseerde leek bevredigen, maar waar hogere eisen aan de betrouwbaarheid ervan gesteld moet worden (waarbij ik denk aan eventuele publikatie van waarnemingen) zal blijken, dat die onvoldoende is. Het pad dat leidt tot een honderd procent nauwkeurige determinatie (en dat is de te stellen eis) is bezaaid met doornen. De in deze spinnengids aangereikte middelen zijn in vele gevallen te beperkt (hoe kan dat ook anders in deze opzet) om de vereiste nauwkeurigheid te bereiken.

Dit neemt niet weg, dat de hier besproken spinnengids naar mijn mening een begerenswaardig bezit is voor de natuurliefhebber. Het lezen en kijken erin is een bijzonder genoeg. Met de genoemde beperkingen in het achterhoofd zal het gebruik ervan in het veld niet minder plezierig zijn. Uitgaven als deze zijn een ware stimulans tot natuurbelieven. Wellicht zal het gezelschap, dat aan intensieve spinnenstudie doet, zich binnenkort weer hebben uitgebreid!

A.W.F. Meijer

Broedvogels van Winterswijk

Vogelwerkgroep Zuidoost-Achterhoek van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Verenigingen, Stichting Uitgeverij K.N.N.V., Hoogwoud, 1985 - 232 blz., ktn., afb., tabellen, reg., lit. opg. Prijs: f 40,— (leden K.N.N.V. f 30,—).

Dit boek dat tot stand is gekomen na drie jaar intensief speuren, daarbij gebruik makende van de gegevens van een behoorlijk potentieel aan waarnemers, geeft een overzicht van de vogelbevolking uit een gebied dat tot nog toe onbesproken was gebleven, maar toch wel zó belangrijk is om de gegevens hierover op schrift te stellen en te bundelen.

De samenstellers zijn dit verslag begonnen met een stukje geschiedenis over het ontstaan van dit boek, om vervolgens een hoofdstuk aan de opbouw en ontwikkeling van het landschap te wijden met kaartjes en toepasselijke illustraties. In het hoofdstuk "Het ornithologische onderzoek" wordt de werkwijze van alle medewerkers uitvoerig besproken om daarna nog in een hoofdstuk aandacht te vragen voor het voorkomen van broedvogels in relatie tot omliggende gebieden, landschapstypen en bostypen. Maar het grootste deel van dit boekwerk wordt uiteraard in beslag genomen door de besprekingen van de broedvogelsoorten van Winterswijk.

Van alle waargenomen soorten zijn uitgebreide wetenswaardigheden voor status, verspreiding, broedhabitat, broedvogelaantallen en verleden vermeld. Van elke voorkomende soort in een kaartje van het gebied opgenomen waarop de dichtheid staat aangegeven en van vele vogels bovendien een zeer goede zwart-wit foto.

Aan het slot treffen we een uitgebreide literatuuropgave aan en een korte samenvatting van de inhoud, die vanwege het belang van het gebied

voor het aangrenzende Duitsland ook in het Duits is vertaald.

In het Voorwoord van de hand van Prof. Voous wordt het initiatief van de Vogelwerkgroep voor deze uitgave toegejuicht omdat het hier een gebied betreft dat, naast de vele avifauna- beschrijvingen van andere delen van ons land nog onbesproken was gebleven.

Gaarne spreken ook wij onze welgemeende waardering uit voor het omvangrijke en zeer tijdrovende werk van samenstellers en overige medewerkers.

Men kan dit boek bestellen door de kosten (f 30,— voor leden K.N.N.V. en f 40,— voor niet leden) over te maken op giro-rekening 130.28 van Bureau K.N.N.V., B. Hoogenboomlaan 24, 1718 BJ Hoogwoud. Porto- en verpakingskosten zijn in de prijs inbegrepen.

H. Th.

Bomen kennen en herkennen

Alan Mitchell en Ir. J.H. Wiersma

Illustraties: John Wilkinson

Ede/Antwerpen, Zomer & Keuning, 1984. 272 blz. afbn., reg. Prijs: f 29,90.

Dit boek handelt over de bomen die te vinden zijn in bossen, heggen, parken, tuinen en langs de straten van Nederland en het noordelijk deel van Europa.

Beschreven zijn meer dan 600 soorten en variëteiten naald- en loofbomen. Over het algemeen zijn de talrijke extreme zeldzaamheden, die men slechts kan vinden in botanische tuinen en bijzondere collecties, weggelaten. Ook struiken die normalerwijze niet voldoen aan de criteria voor een boom: de mogelijkheid om meer dan 6 m. hoog te worden en een enkele stam te vormen, zijn niet opgenomen.

Voorts is niet getracht de verschillende variëteiten van vruchtbomen uit de fruitteelt weer te geven.

De ruim 2400 illustraties in kleur van blad, bloei, vrucht, schors en groeivorm benevens de wintersilhouetten in zwart/wit zijn een goede hulp bij de determinatie. Wel moet ik opmerken dat de afbeelding van de hele boom, gezien het zakformaat van het boek, vaak wat klein en onduidelijk is uitgevallen. Verhelderend vind ik dat de betekenis van de wetenschappelijke namen wordt verklaard. Voor tuinliefhebbers is de waarde als tuinboom, ook voor een kleine tuin, door middel van een waardeschaal aangegeven. Een duidelijke en overzichtelijke gids waarmee vooral de leek snel en goed uit de voeten kan.

W.O.

Roofvogels in ons landschap

Paul Obdam, Utrecht, Het Spectrum, 1985. 132 blz. ktn., lit. opg., reg. Prijs: f 19,90.

Als Aula Pocket verscheen bovengenoemde uitgave om de lezer iets meer over onze roofvogels te vertellen dan we gewoonlijk in de vogelgidsen over deze boeiende vogelgroep aantreffen.

Schrijver behandelt in dit boekje de 17 soorten die we regelmatig broedend of alleen op de trek in ons land kunnen waarnemen.

In 10 hoofdstukken wordt o.a. uitvoerig ingegaan

op vorm en functie, biotoop, gedragingen in de broedtijd, prooidieren, verspreiding en dichtheid in de winter. Bijzondere aandacht besteedt de auteur aan de gevolgen van pesticiden en andere gifstoffen op het voortbestaan van roofvogels in het algemeen, terwijl hij aan het slot de vervolging, maar ook de beschermingsmaatregelen belicht. Een uitgebreide literatuuropgave en register staan achterin.

Conclusie: een goed leesbaar boek van handig formaat waarover ik gaarne mijn respect uitspreek over de wijze waarop de auteur blij gegeven heeft van zijn speurzin naar en serieuze waarneming van deze zo interessante vogelgroep; van hare aanbevelen derhalve.

H.Th.

Twee nieuwe Wetenschappelijke Mededelingen over paddestoelen

De geslachten der Agaricales

G.L. van Eynhoven, 3e herziene druk van W.M. nr. 34. Ledenprijs: f 8,-, voor niet-leden: f 10,-.

Veranderingen in de Paddestoelenflora

E. Arnolds, W.M. nr. 167. Ledenprijs: f 13,50, voor niet-leden: 17,50.

Beide deeltjes zijn te bestellen bij: K.N.N.V., B. Hoogenboomlaan 24, 1718 BJ Hoogwoud.

In de gestaag groeiende en al eerder bij herhaling geprezen reeks "Wetenschappelijke Mededelingen van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging" zijn onlangs twee paddestoelenboekjes verschenen. Het eerste is een determinatietabel met afbeeldingen in zwart-wit tot op het geslacht. Aangezien het de derde (!), uiteraard herziene druk betreft (de eerste druk verscheen in 1952 in ons Maandblad!), zal deze uitgave zeker zijn weg vinden naar de leden van de Paddestoelenwerkgroep van ons Genootschap. Het tweede paddestoelenboekje is echter voor een veel breder publiek bestemd. Het bevat een bundel opstellen en werd redactioneel verzorgd door Eef Arnolds (bekend in onze kringen vanwege zijn "Florizé"). De inhoud ervan betreft de teksten van voordrachten gehouden op 14-4-84 tijdens het symposium "Veranderingen in de Nederlandse Mycoflora". De conclusies van die voordrachten zijn niet uitsluitend voor mycologen bestemd! Immers, de vrij plotselinge achteruitgang in bepaalde delen van ons land van bepaalde groepen van paddestoelen kan niet afdoende verklaard worden door factoren als pluk, veranderingen in het beheer der groeiplaatsen, natuurlijke schommelingen in de jaarlijkse productie van vruchtlichamen, gebrek aan registrerende specialisten, nomenclatorische problemen enz. maar moet andere oorzaken hebben. Het pleit voor de wetenschappelijke mentaliteit der symposiumsprekers dat niet meteen het overbekende probleem van de zure regen primair verantwoordelijk is gesteld voor de recente veranderingen in de Nederlandse mycoflora. Om dat te bewijzen zou een uitvoerig, langdurig (en dus kostbaar) onderzoek nodig zijn geweest en daar is geen geld voor beschikbaar gesteld! Als het kalf verdrongen is....

H. Hillegers.